

GEORG LUTHER

Pitäisikö tuntea sukhistoriaakin?

Georg Luther arvioi Suomen kansallisbiografiaa sukututkimuksen näkökulmasta.

■ *Suomen kansallisbiografian* ensimmäinen paksu nidos ilmestyi keväällä 2003 ja seuraavat osat ovat valmistuneet kiitettävän säännöllisesti, puolen vuoden väliajoin. Niinpä puolet valtavasta kymmenen osan urakasta on toteutettu keväällä 2005. Miten tulos vastaa myyntiesitteen lupausta: ”Elämäkerrat perustuvat tieteelliseen tutkimukseen ja edustavat uusinta näkemystä Suomen historiasta”?

Henkilöhistoriasta kiinnostuneena olen lukenut monta elämäkertaa – toki vain pientä osaa kaikista – ja ammentanut niistä paljon hyödyllistä ja kiinnostavaa lisätietoa. Kuuden vuosikymmenen sukututkimusharrastus on ohjannut huomioni etenkin sukuartikkeleihin. Keskiajan sukutietoja en pysty arvostelemaan itsenäisesti, mutta tunnen kirjallisuutta niistä uskonpuhdistuskauden jälkeisistä suvuista, jotka mittavalla panoksella maamme ja kansamme kehitykseen ovat ansainneet kuvauksensa *Suomen kansallisbiografiassa*.

Kerroin *Genoksessa* 1/2004 havainnoistani *Suomen kansallisbiografian* kahdessa alkuosassa. Tarkastamistani sukuartikkeleista useimmat perustuivat suvun painettuun kokonaiskuvaukseen, joko yhden suvun monografiassa tai kokoomateoksessa (aatelin *Ättartavlor*-teokset, 5 osaa suomenkielisiä *Sukukirjoja* ja 5 ruotsinkielistä *Släktbok*-nidosta). Näistä kuvauksista kolmasosa oli vanhentuneita sikäli, että niihin myöhemmin on julkaistu merkittäviä korjauksia ja lisäyksiä. Kuudessa kansallisbiografian sukuartikkelissa niistä kerrotaan asianmukaisesti (Alfthan, Alopaeus, Brander, Cajanus, Calamnius ja De la Gardie), mutta yhdessätoista esiintyy puutteita, usein virheellisiäkin tietoja, koska kirjoittaja ilmei-

sesti ei ole tuntenut erikseen julkaistuja täydennyksiä (suvut Aminoff, Bergröth, Boisman, Borg, Borgström, Brunou, Carstenius, Chydenius, Collan, Colliander ja Elfving).

En toista *Genoksessa* esitettyjä tietoja puutteiden yksityiskohdista. Toivoin kirjoitukseni johtavan jatko-osiin tulevien sukukuvausten tarkistukseen, mutta sukukirjallisuuden tuntemus paljastuu puutteelliseksi vielä seuraavissakin niteissä.

Grotenfelt-suku on *Suomen kansallisbiografian* mukaan ”lähtöisin Liivinmaalta” ja aateloitu kantaisä Nils Groth (1631?–1703) ilmoitetaan ”todennäköisesti” nimellä von Grotenhjelm aateloitun Adam Grothin veljeksi. Tiedot vastaavat Tor Carpelanin *Ättartavlor*-teosta vuodelta 1954. Ilmeisesti kirjoittaja ei ole tuntenut Torsten G. Aminoffin 1966 painettua selvitystä ritarihuoneen julkaisussa *Gentes Finlandiae I* (s. 39–51). Siitä ilmenee, että Adam ja Nils Groth eivät olleet veljiä ja että Grotenfeltien kantaisä tuskin tuli Baltiasta joskin hänen sukuperänsä on tuntematon.

Ingman-sukuja *Suomen kansallisbiografia* kuvaa toistamalla Bergholmin *Sukukirjan* (1896) painettuja tietoja. Pääsuvun ”kantaisäksi on löytynyt saksalainen padanvalaja Matthias Misch, joka tuli noin 1650 ... Mustion rautaruukille”. Alkuperältään tuntemattomiksi ilmoitetaan kansallisbiografiassa kuten *Sukukirjassakin* kaksi samannimistä sukua, joista toisen kantaisä oli Askolan kappalainen Matts Ingman (1722–62) ja toisen Kuopion lääninkamreeri Erik Johan Ingman (1734–88). Näitä tietoja Armas Gräsbeck on korjannut ja täydentänyt *Suomen Sukututkimusseuran vuosikirjassa XXXII* (s. 62–82). Padanvalaja, Matthias ja Misch olivat kolme eri henkilöä. Ingmanin nimi otti viisi veljestä kotikylänsä, Karjaan Ingvalsbyn mukaan. Heidän isänsä Matts Sigfridinpoika mainitaan 1646–97 ja peritälönsä Ingvalsbyssä apellaan ”ranskalaiselta” (frantsosen) Johan Mijseken eli Misk. Tämä mainitaan hiilenpolttajana Mustiossa 1635 ja tilallisena Ingvalsbyssä vuodesta 1640. Hän oli ilmeisesti valloni. Padanvalajan ammattia harjoitti Erik Matinpoika Ingmanin (k. 1735) appi, Israel Erikinpoika ainakin 1663–87 Fiskarissa, sitten Mustiossa.

Erik Johan Ingman Kuopiossa oli Erik Matinpojan pojanpoika. Eri sukuun kuului Askolan kappalainen, joka oli syntynyt saman pitäjän Monninkylän Inkilässä.

Johansson–Kaila-suvun alkupolvien kuvaus *Suomen kansallisbiografiassa* on oikea. Lisäksi huomautetaan, että Kaila-nimen valinnalle ”suomalaisamisprosessissa ... ei ole erityistä selitystä annettu”. Selitys löytyy kuitenkin sekä Bergholmin *Sukukirjasta* (s. 695) että, vielä selvemmin, Kaarle Kailan 2000 julkaisemasta suvun tuoreimmasta luettelosta. Tarvasjoen Rakkilassa syntyneen kirkkoherra Gustaf Johanssonin (1810–72) äiti oli syntyisin Paimion Kailasta.

Pääosin oikeassa von Kraemer -suvun kuvauksessa kansallisbiografia toistaa vanhentunutta tietoa Ruotsissa 1662 aateloitun Cremer-suvun Suomessa asuneesta haarasta. Torsten G. Aminoff osoitti 1973 *Gentes Finlandiae II*:ssa (s. 66–76) tuon polveutumisen vääräksi. Myöhemmin ovat Katy ja Christian Hedman sekä Inger Ehrström analysoineet tietoja laajan Kraemer-suvun varhaispolvista *Gentes Finlandiae* -sarjan niteissä VI (1984, s. 127–138) ja VII (1987, s. 91–99). He ovat sijoittaneet ao. haaran, ”Pyhtään Kraemerit”, paikalleen pääsukuun, aatelittomaksi.

Lang-sukuja koskevassa artikkelissa SKB kuvaa Langenskiöld-suvun alkua toistamalla Carpelanin *Ättartavlor*-teoksen 1958 painettuja tietoja. Kantaisäksi ilmoitetaan Porvoon pitäjän Kräkössä 1560 mainittu ratsumies Tönnnes Pävelinpoika. *Gentes Finlandiae III*:ssa (s. 7–21) Torsten G. Aminoff 1975 osoitti tuon isännimen virheelliseksi. Ainoa kantaisäksi sopiva Tönnnes Kräkössä oli Jaakonpoika ja hänen isänsä Aminoff ehdotti 1530-luvulla mainittua Porvoon Jakob-nimistä kirkkoherraa, jonka vaimo, Suneva Lydekentytär, kuului Lydekenpoikain Diekn-sukuun (*Suomen kansallisbiografia IV*, s. 378). Love Kurtén epäili *Genoksessa* 1976 (s. 6–9) tätä polveutumista, koska se edellytti herra Jakobin avioitumista arveluttavan varhain uskonpuhdistuksen jälkeen. Kurtén ehdotti Tönnneksen isäksi Kräkössä 1547–59 mainittua Jakob Olavinpoikaa. Aminoff puolusti kantaansa *Genoksessa* 1976 (s. 78–83) vakuuttamatta Kurténia,

joka ei kuitenkaan halunnut jatkaa väitteilyä. Aminoff täydensi selvitystään ja julkaisi 1981 *Gentes Finlandiae V:ssä* (s. 30–57) Kråkössa lähteneen suvun Lang(e)-nimisten haarojen kuvauksen. Kaikista näistä selviytyksistä kansallisbiografia valitettavasti ei kerro mitään. Olisi toivottavaa, että 1500-luvun tuntija ottaisi tarkasteltavaksi Aminofin ja Kurténin erimielisyydet.

Samassa artikkelissa kuvataan toistakin Lang-sukua, jonka kantaisä, Lars Johan Lang (k. 1836) oli Asikkalan ja Kosken nimismies. Häntä on kansallisbiografian mukaan ”arveltu” Suomeen muuttaneen upseerin, Lars Langin pojaksi. Heikki Soininvaara julkaisi *Suomen Sukututkimusseuran vuosikirjassa XXXVII* (1960, s. 163–194) tuon suvun perusteellisen selvityksen. Siitä ilmenee, että Lars Johan Lang syntyi 1774 Viaporissa väepeli Johan Ertman Langin poikana. Soininvaara kertoo myös neljästä häntä edeltäneestä polvesta Ruotsissa.

Toimiessani Suomen Sukututkimusseurassa 1970- ja 1980-luvulla joku kysyi miksi missään yliopistossamme ei ole sukututkimuksen professoria. Vastasin, että sellaista virkaa ei tarvita alalla, jonka kysymykset, menetelmät ja lähteet eivät uudistu: kun ruuti on keksitty, professoria ei tarvita keksimään lisää ruutia.

Viime vuosikymmenten aikana historian tutkimus on hakeutunut uusille aloille, uusien haastavien ongelmien ja menetelmien kimppuun. Se on pirstoutunut oppi-, aate-, lehdistö-, järjestö-, sosiaali- ja talousym. erikoishistorioiksi. Suku- ja henkilöhistoria on jäänyt syrjään. Ammattihistorioitsijat tuntevat periaatteessa sukututkimuksen menetelmät, mutta he eivät sovelle niitä. Sukuhistorian tuottamista ei katsota tieteelliseksi ansioksi. Niinpä he sukukirjallisuudesta tuntevat isot pääteokset, mutta vierovat sitä laajaa artikkelikirjallisuutta, jossa jatkuvasti korjataan ja täydennetään noiden pääteosten tietoa.

Kuvaamastani tilasta toki löytyy poikkeuksia. Pyydän, että ne ammattihistorioitsijat, jotka tuntevat sukukirjallisuudenkin, eivät koe lauseitani henkilökohtaiseksi loukkaukseksi. Käsitykseni mukaan heitä ei ole monta.

Harrastamatta genealogiaa on vaikeata havaita, että luotettavuus ja uskottavuus usein vaihtelevat painetun sukuselvityksen eri osissa. Tekstissä kirkonkirjakautta varhaisemmista polvista usein on epätarkkaa muistitietoa. Mieliä kiehtova perusteeton arvailu on saattanut tulla toistetuksi niin monta kertaa, että se on vahvistunut sukuperinteeksi. Ja eräät sukujohdot ilmeisesti ovat tietoisesti väärennettyjä aateluuden tai muun edun saavuttamiseksi. Sukutietoja, jotka on julkaistu vuosikymmeniä sitten, ei tulisi toistaa tarkastamatta, onko niitä myöhemmin korjattu. Leif Metherin laatima ”Sukuhakemisto” (pain. 1992) on kontrollissa ensiarvoinen apuväline.

Ilman käytännön kokemusta sukututkimuksesta – ja nimenomaan sukujen alkujuurien selvittämisestä – sukuartikkelin kirjoittaja tuskin myöskään osaa arvostella perinteisten sukujohdojen laatua. Ehrnroothsuvun kantavanhemmista *Suomen kansallisbiografia* kertoo, että ”aatelismatrikkeli mainitsee 1500-luvun lopulta knekthövidsman Hans Plagmanin, joka avioitui koulun rehtorin tyttären Susanna Finnon kanssa”. Tiedot herättävät vahvaa epäilyä. Hans Plagman ei ole palvellut upseerina Suomessa, häntä ei mainita Kyösti Kiuasmaan 1968 julkaisemassa matrikkelissa. Niinpä Plagmanin avioliitto Susanna (Carpelanin ja *Suomen kansallisbiografian II*, s. 796, mukaan Agnes!) Finnon kanssa ei myöskään tunnu uskottavalta. Carpelan korosti sen epäilyttävyttä Ättartavlor-teoksessaan 1954. Tietojen epävarmuutta olisi voitu ilmaista selvemmin myös kansallisbiografiassa.

Fabritius-sukua kuvataan Bergholmin kunnioitettavan Sukukirjan mukaan. Heikko selvitys on nykyisin paljon helpommin täydennettävissä kuin 1890-luvulla, mutta kansallisbiografia ei ole katsonut arkistotutkimusta tarpeelliseksi. Artikkelissa mainitun lukkari Klemens Fabritiuksen (k. 1805) sijoitin paikalleen pääsukuun *Sukututkimusseuran vuosikirjassa 45* (s. 77–78), joka tosin ilmestyi samaan aikaan kuin kansallisbiografian asianomainen osa.

Viipurilaisen Jaenisch-suvun kantaisä, raatimies Nicholas Jaenisch (1686–1746) oli *Suomen kansallisbiografian* mukaan ”syn-

tynyt Breslaussa ja saapui aivan suuren pohjan sodan kynnyksellä Nevanlinnaan. Sieltä hän muutti ... sotaa pakoon Viipuriin.” Nämä tiedot perustuvat J. W. Ruuthin *Viipurin kaupungin historiassa* (Viipuri 1908) julkaistuun sukutauluun. *Suomen kansallisbiografia* ei mainitse Viipurissa 72-vuotiaana kuollutta Gottfrid Jaenischää, joka saman sukutaulun mukaan (s. 1131) ”kenties” oli Nicholaan isä. Tämän polveutumisen varmistaa Gabriel Laguksen laaja kokoelma ”Personalanteckningar” Mikkelin maakunta-arkistossa. Siitä löytyvät tiedot, että kauppias Johan Wilhelm Schauer oli Nicholas Jaenischin lanko ja että hänen vaimonsa Anna Catharina Jaenisch oli Gottfrid Jaenischin tytär. Laguksen käyttämistä lähteistä (jotka hän merkitsi muistiinpanoihinsa) osa lienee hävinnyt viime sodissa.

Gottfrid Jaenisch mainitaan Nevanlinnassa (raastuvanoikeuden pöytäkirjassa) jo 23.5.1684 saksalaisen seurakunnan kirkonisäntänä. Niinpä Nicholas Jaenisch lienee syntynyt Nevanlinnassa eikä Breslaussa. Perinnetieto suvun tulosta sieltäpäin on epävarma: ainoa Jaenisch- tms. nimen kantaja Oskar Puschin valtavassa teoksessa *Die Breslauer Rats- und Stadtgeschlechter*

(5 osaa, Dortmund 1986–91, yhteensä 2113 sivua) saapui muualta kaupunkiin lääkäriksi 1685, jolloin Gottfrid ja hänen veljensä, raatimies Hans Jürgen Jaenisch jo asuivat Nevanlinnassa.

Suomen kansallisbiografian sukuartikkelit ”perustuvat tieteelliseen tutkimukseen” vain toistamalla aiemmin julkaistua tietoa kohdistamatta siihen kriittistä arvostelua. Ne eivät myöskään edusta ”uusinta näkemystä Suomen historiasta”. Useissa teksteissä esitetään vanhentuneita, virheellisiä tietoja, toisista häämöttää puutteellinen kyky arvostella tietojen luotettavuutta. Kirjoittajien lisäksi tätä tietämättömyyttä ovat poteneet artikkelien tarkastajat ja suurteoksen toimitusväki. Muihin erikoisaloihin lokeroituneet ammattihistorioitsijat eivät vaivaudu tutustumaan sukukirjallisuuteen eikä sukuputkimukseen edes kirjoittaessaan tai tarkastaessaan sukuhistoriaa. Yliopistoissa opetetaan muuta ja tutkijat ohjataan muille (kiinnostaville ja tärkeille!) aloille.

Onko tämä tila ammattihistorioitsijoiden kannalta tyydyttävä? Pitäisikö lisäruudin laadun varmistamiseksi sittenkin perustaa sen keksimisen professuuri (tai vaikkapa lehtoraatti)? ■